

АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Країни Європейського Союзу мають розвинені системи державного фінансового контролю, що історично сформувалися у власних правових традиціях, але базуються на спільних принципах прозорості, підзвітності та незалежності контролю. Усі держави Європейського Союзу запровадили заходи для забезпечення підзвітності, прозорості та жорсткого контролю державних видатків, і в цьому контексті ключову роль відіграють вищі органи фінансового контролю (ВОФК). ВОФК є верховними аудиторськими інституціями, що здійснюють зовнішній фінансовий контроль від імені суспільства [8]. Наявність незалежного вищого органу аудиту взагалі є необхідною умовою членства країни в Європейському Союзі [9].

Система фінансового контролю України й системи контролю в країнах Європейського Союзу мають спільну фундаментальну мету, яка полягає в забезпеченні належного управління публічними фінансами, їх законне і продуктивне використання в інтересах суспільства. Як в Україні, так і в державах Європейського Союзу, фінансовий контроль є важливою функцією державного управління, спрямованою на досягнення ефективності та прозорості бюджетного процесу [2, 4]. Конкретні прояви цієї спільності такі:

1. Наявність спеціалізованого вищого органу аудиту. Подібно до європейських країн, де кожна має свій верховний орган контролю (Рахункову палату, аудиторський офіс), в Україні діє Рахункова палата – конституційно встановлений орган, що виконує аналогічну роль зовнішнього аудитора державних фінансів [7]. Вона, як і європейські колеги, проводить фінансові аудити, перевіряє відповідність витрат закону, здійснює аналіз ефективності використання ресурсів. Наприклад, тріаду основних типів аудиту (фінансовий,

ефективності, відповідності) застосовують як європейські ВОФК, так і Рахункова палата України відповідно до свого Закону.

2. Розподіл на зовнішній і внутрішній контроль. Україна, переймаючи європейські підходи, впроваджує систему внутрішнього фінансового контролю у розпорядників коштів (внутрішні аудити в міністерствах), що відповідає концепції PIFC, прийнятій у Європейського Союзу [6]. Як і в країнах Європейського Союзу, внутрішній контроль в Україні покликаний стати першою лінією забезпечення правильності фінансових операцій, тоді як зовнішній контроль (Рахункова палата) є незалежним рівнем перевірки вже постфактум. У цьому підході простежується спільна логіка багаторівневого контролю.

3. Принципи незалежності і законності. Як в європейських країнах, так і в Україні юридично закріплені принципи незалежності органів держфінконтролю та об'єктивності їх роботи. Українське законодавство (Закон про Рахункову палату, про державну аудиторську службу) містить норми про незалежність посадових осіб контролю, їх захищеність від тиску. Аналогічно, у Європейського Союзу принцип незалежності ВОФК є базовим і захищається на рівні Лімської декларації INTOSAI та актів ЄС [5]. Принцип законності передбачає спільне бачення контролю, який спрямований на дотримання закону при витрачанні коштів (в Україні – Бюджетного кодексу, законів про бюджет; у ЄС – фінансових регламентів, національних бюджетних законів).

4. Орієнтація на ефективність та підзвітність. Сучасний держфінконтроль у всіх розвинутих країнах переходить від суто фіскального нагляду до оцінки ефективності витрачання ресурсів та досягнення результатів (value for money). Українська система також намагається запровадити аудити ефективності (Державна аудиторська служба проводить державні фінансові аудити ефективності, Рахункова палата – аналіз виконання бюджетних програм), що відповідає практикам ЄС. Так само ідеологія підзвітності: в Україні Рахункова палата звітує Верховній Раді та публічно оприлюднює звіти, Державна аудиторська служба інформує Кабмін і громадськість про результати; у країнах ЄС ВОФК теж публікують щорічні звіти, доповіді аудиту доступні суспільству, що створює механізм

громадського контролю, притаманний як Україні, так і європейському співтовариству, хоча рівень уваги суспільства до цих звітів поки що різний.

Водночас, існують і суттєві відмінності між українською системою держфінконтролю та тими, що функціонують у країнах Європейського Союзу. У багатьох країнах Європейського Союзу система фінансового контролю більш уніфікована: один вищий орган аудиту та налагоджена вертикаль внутрішнього контролю без окремих паралельних інспекцій. В Україні ж історично склалася розгалужена мережа контролюючих органів, не завжди з чітко розмежованими завданнями [1]. До недавнього часу Держфінінспекція могла виконувати деякі функції, подібні до функцій Рахункової палати, що не характерно для більшості країн Європейського Союзу, де мандати ВОФК і виконавчих контрольних органів строго розмежовані. На необхідність усунути цю паралельність вказують і європейські інституції, тому рекомендовано чітко диференціювати повноваження між Рахунковою палатою та Держаудитслужбою [3]. Отже, Україна тут надолужує шлях до більш впорядкованої, монолітної моделі, яка є нормою в Європейському Союзі.

Проведене дослідження демонструє, що системи державного фінансового контролю України та держав-членів Європейського Союзу зорієнтовані на досягнення спільної мети – забезпечення законності, прозорості та результативності управління публічними фінансами, проте відрізняються ступенем інституційної незалежності, рівнем уніфікації контрольних механізмів і збалансованістю зовнішнього та внутрішнього аудиту. На основі порівняльного аналізу європейських моделей визначено критичні розбіжності у повноваженнях Рахункової палати України, дублюванні функцій Держаудитслужби, обмеженому охопленні місцевих бюджетів та недостатньо розвинутому середовищі внутрішнього контролю. Запропонований механізм адаптації, що охоплює інституційний, нормативний, функціонально-процесуальний і цифровий виміри, окреслює послідовну дорожню карту реформ, синхронізовану з вимогами глави 32 «Фінансовий контроль» переговорного досьє Європейського Союзу.

Список літератури:

1. Гавкалова Н., Табацький М., Швабій К. Розвиток державного фінансового контролю в податковій системі України в умовах інноваційних трансформацій. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2023. №4 (320). С. 111-118. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/10/320-16.pdf>

2. Гладченко Л., Сивульська Н., Волковський Є. Незалежний державний фінансовий контроль в Україні на шляху до євроінтеграції. Економіка та суспільство. 2024. № 66. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-96>

3. Звіт ЄС щодо України 2024: головні рекомендації Єврокомісії. Transparency International Ukraine – Знизити рівень корупції. URL: <https://ti-ukraine.org/news/zvit-pro-rozshyrennya-yes-shhodo-ukrayiny-2024-golovni-rekomendatsiyi-yevrokomisiyi/>

4. Ключка О.В., Ключка С.С. Світова практика організації державного фінансового контролю та можливість її адаптації в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2021. № 6 (240). С. 93-104. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2021-1-240-93-104>

5. Лімська декларація. INTOSAI-P INTOSAI 1. Принципи INTOSAI випущені Міжнародною організацією вищих органів аудиту (INTOSAI) у складі Системи професійних документів INTOSAI. 2019. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/About/Standards/INTOSAI_P1_ua.pdf

6. Приведення сфери фінконтролю у відповідність до норм ЄС є однією з ключових передумов для євроінтеграції України. Міністерство фінансів України. 2024. URL:

https://www.mof.gov.ua/uk/news/privedennia_sferi_finkontroliu_u_vidpovidnist_do_norm_ies_ie_odniieiu_z_kliuchovikh_peredumov_dlia_ievrointegratsii_ukraini_-_denis_uliutin-4836#:~:text=%C2%AB%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D1%8F%D0%BA%D0%B8%20%D0%B7%D1%83%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D0%BC%20%D0%94%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%83%20%D0%B3%D0%B0%D1%80

%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE,%D0%97%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B7%20%D0%BC%D0%B8%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8E%D1%94%D0%BC%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%D0%B4

7. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>

8. Швець К.А. Вищі органи фінансового контролю в країнах ЄС. Публічна політика і державне управління в умовах війни: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 2024. ДНУ ім. Василя Стуса. URL: <https://jppasa.donnu.edu.ua/article/view/15750#:~:text=%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D1%94%20%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B4%27%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D1%8E%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%8E,%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82%D1%83%2C%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8>

9. Public Audit in the European Union 2024 Edition. Publications Office of the EU. URL: <https://op.europa.eu/webpub/eca/book-state-audit/en/>